

Світлана ДЕМ'ЯНЕНКО – викладач-методист Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка, відмінник освіти України. Закінчила Київський державний педагогічний інститут імені О. М. Горького. Загальний педагогічний стаж становить 27 років. Працювала вчителем в ЗОШ № 181 м. Києва, а з 1995 р. – у коледжі Київського університету імені Бориса Грінченка на посаді викладача української мови та літератури, зарубіжної літератури, культури мовлення та виразного читання, дитячої літератури. Останні 8 років – заступник директора з навчальної роботи.

Упродовж 2002–2008 років очолювала міське методичне об'єднання викладачів зарубіжної літератури ВНЗ I–II рівнів акредитації при Раді директорів м. Києва. Має низку публікацій в журналах «Рідні джерела», «Дивослово», «Українська мова й література в сучасній школі», «Українське слово і сучасність», «Всесвітня література в сучасній школі».

Укладач програми із зарубіжної літератури (2002 р.) та світової літератури (2010 р.) для ВНЗ I–II рівнів акредитації. Співпорядник хрестоматії для початкової школи «Зарубіжна література» (2011 р., видавництво «Арій»). Працює над проблемою «Технології інтерактивного навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності та розвитку творчих здібностей студентської молоді на уроках словесності».

Пропонуємо вашій увазі роботи Світлани Іванівни за творчістю Оноре де Бальзака і Франца Кафки.

ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК. «ЛЮДСЬКА КОМЕДІЯ»

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПИСЬМЕННИКА. БАЛЬЗАК І УКРАЇНА.
«ЛЮДСЬКА КОМЕДІЯ» – ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЖИТТЯ ФРАНЦІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ, ЇЇ ПРОБЛЕМАТИКА І СТРУКТУРА

Світлана ДЕМ'ЯНЕНКО, викладач-методист Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка

УРОКИ 1-2

Мета:

- ознайомити учнів з особистістю визначного майстра художнього слова О. де Бальзака, найважливішими віхами життєвого шляху митця, зокрема пов'язаними з Україною; розкрити універсальність бальзаківського задуму, особливості структури, розмаїття тематики та проблематики епопеї «Людська комедія»;
- розвивати навички самостійної роботи з біографічним матеріалом, складання хронологічної і узагальнювальної таблиць, блок-схеми; закріпити знання з теорії літератури: реалізм, епопея, цикл творів;
- виховувати інтерес до творчості французького письменника та позитивні загально-людські якості.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Форма проведення: лекція з елементами активних форм навчальної діяльності.

Методи та прийоми організації навчання:

- лекція;
- повідомлення учнів (літературознавчі дослідження);
- самостійна робота з різними видами текстів;
- вікторина;
- евристична бесіда;
- складання блок-схеми, хронологічної та узагальнювальної таблиць.

Обладнання: портрет митця; фотокопії, що відтворюють сторінки життєвого шляху О. де Бальзака; книжкова виставка; роздатковий матеріал; електронна презентація; підручник.

*Te, що він [Наполеон] не довершив
шагаю, я здійсню пером.*

O. де Бальзак

Бальзак був найпершим з-поміж великих,

найкращим з-поміж вибраних...

B. Гюго

Хід уроку**I. Організаційний момент.****II. Оголошення теми і мети заняття. Мотивація навчальної діяльності.**

У наш час усі переконані у тому, що Оноре де Бальзак – один із тих письменників, чия творчість належить до найвизначніших набутків світової культури, до її найвеличніших вершин. А для цього, як відомо, замало лише одного таланту, навіть найяскравішого. Необхідно, щоб творчість митця переконливо відображала його епоху, її глибинний зміст, провідні закономірності і характерні колії. Вона має поставати як завершене втілення певної системи естетико-художнього мислення, притаманного епосі. Такими митцями були: Гомер і Софокл, Данте і Шекспір, Сервантес і Гете. Таким був і О. де Бальзак.

Сьогодні ви ознайомитеся з життєвим і творчим шляхом Оноре де Бальзака – французького письменника XIX століття, творцем монументальної епопеї «Людська комедія».

III. Актуалізація пізнавальної діяльності.**1. Екскурс у культурно-історичне життя Франції першої половини XIX століття.**

Орієнтовні питання евристичної бесіди:

- Які історичні події відбувалися у Франції у I половині XIX століття?
- Назвіть основні тенденції розвитку літератури цього періоду.
- Дайте визначення поняття «реалізм». З якої нагоди і хто запровадив цей термін у західноєвропейському мистецтві?
- Назвіть імена митців, із творчістю яких пов'язаний розвиток реалізму в XIX столітті.

2. Термінологічний мінімум.

Реалізм – це художньо-стильовий напрям, що домінував у мистецтві XIX століття. Основою художнього образу реалісти вважали відповідність його реальній дійсності. Письменники реалісти віддають перевагу типізованим, а не яскраво індивідуалізованим образам. Покликання літератури – пізнання дійсності та її оцінка. Найпопулярніші жанри – роман, повість.

Історична довідка: Франція XIX століття

XIX століття – це тривожний час в історії Франції. Відбувається різка зміна політичних режимів. Їх було сім.

Змінюються не лише політичні режими, змінюються і людські цінності. Відбувається становлення нового хижакського суспільства. Сліпє владарювання золота та грошових мішків руйнує душі людей. Це і хвилює найбільше письменників-реалістів.

IV. Сприйняття навчального матеріалу.

Створення психологічного мікроклімату. Кумедні історії з життя О. де Бальзака

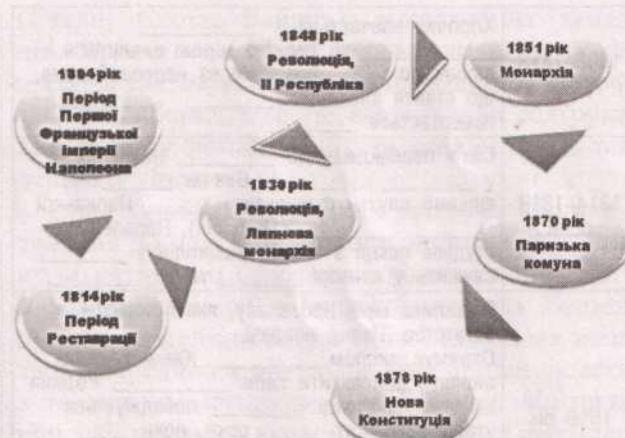

Схема змін політичних режимів у Франції у XIX столітті

Історія 1

Одного разу Бальзак вирішив поїхати в Пруссію. На кордоні жандарм під час заповнення анкети запитав його:

- Чим займаєтесь?
- Пишу.
- Я питаю, чим заробляєте на прожиття?
- Пером, – відповів Оноре.

Жандарм записав: «Бальзак торгує пером».

Історія 2

Якось Бальзак, прославлений уже на той час романіст, сидів до світанку над рукописом. Нарешті він кинув перо, приліг на диван, який стояв тут же в кабінеті, і заснув. Хоч яким би змореним він не був, але спав чутливо, і незабаром прокинувся від шарудіння – у кабінет через вікно заліз злодій, який поспіхом рився у столі письменника, шукаючи гроши.

– Послухайте, – вигукнув Бальзак привітно, – те, що ви шукаєте у мене у столі в сутінках, я і вдень при свіtlі не можу знайти.

Запитання до учнів. Якою особистістю ви явили Оноре де Бальзака?

2. Розповідь учителя (або робота з підручником) про життєвий та творчий шлях Оноре де Бальзака, його перебування в Україні.

Завдання. На основі прослуханого (прочитаного) матеріалу реконструювати текст хронологічної таблиці.

Життєвий та творчий шлях Оноре де Бальзака (1799-1850)	
Дата	Події із життя та творчі здобутки митця
20 травня 1799 року	У родині посадовця Бернара-Франсуа Бальзака та дочки багатих буржуа Лори Бальзак (уроджене Сюрвіль) у місті народився хлопчик. Дід Оноре був _____ і мав прізвище _____. якому батько надав _____ звучання (з часом аристократичну частку «_____» письменник за _____ бажанням _____).

1807–1813 роки	Хлопчик навчається у _____, де певною мірою виявилася любов до _____. Через нервовий зрив, що стався внаслідок _____, повертається _____.	1840 рік	З'являється назва епопеї – «_____», план якої сформувався ще у 1834 році.
1814–1819 роки	Сім'я перейджає до _____. Навчання у _____. Вивчає _____ як вільний слухач факультету _____ Паризької _____ (1816 рік). Паралельно студіює лекції з інших дисциплін у _____, служить у конторі _____ та у _____.	1837–1843 роки	Повість «Темна справа».
1819 рік	Оманлива мрія про славу, яка принесе багатство. Перші невдачі. Отримує диплом _____. Юний Бальзак вирішує присвятити себе _____. Родина не стає на заваді: _____ погоджується утримувати його _____ роки, поки _____ зможе _____. У цей час Бальзак переважно читає, а також пише _____ геройчу трагедію «_____».	Вересень 1847 – січень 1848 років	Роман «_____».
20-ті роки XIX століття	I період творчості – пошук власного шляху в мистецтві. Формування естетичних принципів. Оселяється у _____. Наполегливі пошуки та проба пера: _____ твори в дусі _____ та _____, та _____ романи, які підписує іменами _____ або _____. Пізніше Бальзак не наважиться визнати їх своїми і не введе до змісту жодного зі своїх зібрань. Борги та матеріальна скрута змушують митця працювати ще з більшою наполегливістю. Робота тривала _____ годин на добу.	1848 рік	Перша подорож на _____. Письменник приїхав до _____ (селище в _____, розташоване неподалік від _____), де жила _____ аристократка Евеліна Ганська. Нарис «Лист про _____».
30–40-ті роки XIX століття	«_____» – перший серйозний твір Бальзака, підписаний його власним іменем. Роман _____ читачам, засвідчив про авторського стилю.	Осінь 1848 – квітень 1850 років	«_____» – останній роман Бальзака (не завершений).
1830–1831 роки	II період творчості – свідчення зрілої майстерності митця. Повість «_____» (_____) – один із перших творів, які автор свідомо писав як _____. Тут з'являються перші наскріні герої (Растіньяк, Б'яншон, Дервіль та інші), які фігурують і у подальших повістях та романах Бальзака.		Удруге Бальзак приїжджає на _____. Перебуває майже _____ роки у маєтку Евеліни Ганської у _____, де й донині зберігається «музейна» кімната. Протягом цього часу серйозно хворий Бальзак майже нічого не писав.
1833–1835 роки	Роман «_____» зробив його автора знаменитим і відкрив перед Бальзаком двері _____. Знайомство з визначними художниками слова – _____, _____, _____.		Вінчання О. де Бальзака з Евеліною Ганською у _____.
	Отримує лист із _____ за підписом «_____», автором якого була _____ графіня, піддана _____. Листування і поодинокі зустрічі з нею тривали _____ років. Закохані зустрічалися в різних містах Європи: у Швейцарії, Відні, Дрездені, Санкт-Петербурзі.		Помирає О. де Бальзак в _____. На похоронах з промовою виступив В. Гюго, зазначивши, що «сам того не знаючи, творець цього величезного і незвичайного твору належить до міцної породи революційних письменників».
	Виникає задум об'єднати всі романі. Остаточно цю ідею він утілив у життя _____ року.		
	Бальзак став власником газети «Кронік де Пари», яка незабаром збанкрутувала.		
	Повість «_____ – _____.».		
	Роман «Історія величі і падіння Цезаря Біротто», повість «Банківський дім Нуссінгена».		

3. Мандрівка у творчу лабораторію письменника.

- Розкриття універсальності бальзаківського задуму.
- Оцінка творчості митця літературними критиками.
- Ідейний задум «Людської комедії» Оноре де Бальзака.

Словникована робота. З'ясувати значення понять: епопея, цикл творів.

Епопея (у перекладі з грецької – творити слово, розповідь) – один із епічних жанрів, монументальний за охопленням зображенням подій твір, який відображає значний період історичного часу або значну історичну подію в усій багатомірності її суперечності. Простеження історії багатьох людських доль упродовж тривального часу.

Цикл творів (цикл у перекладі з грецької – коло, колесо) – кілька літературних творів, пов'язаних між собою спільним сюжетом і головними персонажами чи єдиною історичною епохою.

Слово вчителя. Англійський критик Ральф Фокс у книжці «Народ і народи» серед визначних письменників-реалістів XIX століття виокремлює Оноре де Бальзака і Льва Толстого, які «зуміли оволодіти епохою», спромоглися «роздивитися, як під респектабельною оболонкою сучасного їм суспільства відбувається прогресуюча деградація людини». На думку Фокса, Бальзак «піднімається над усією першою половиною XIX століття, так само як Толстой – над його другою половиною».

Дійсно, творчість О. де Бальзака стала вершиною реалізму XIX століття. Автор книжки про Бальзака Андре Моруа писав, що жоден письменник, за винятком Шекспіра, не викликав такого поклоніння, і жоден письменник не був такою мірою його вартий. Критик зауважував, що Бальзака «вивчали і будуть досліджувати в майбутньому, як вивчають і досліджують світ, тому що він і є цілий світ».

«Головні події мого життя – мої твори», – зізнавався Оноре де Бальзак. Спробуємо розкрити істинність цих слів, заглянувши в таємницю творчої лабораторії митця.

Задання. На основі прослуханого матеріалу оформити узагальнювальну таблицю «Ідейний задум «Людської комедії» Оноре де Бальзака».

4. Виступ творчо-пошукової групи.

Ідейний задум «Людської комедії»

Оноре де Бальзак

1824 року виник задум створення величезного циклу творів, який пізніше матиме назву «Людська комедія». Проводячи паралель із «Божественною комедією» Данте Аліг'єрі, Бальзак прагнув надати особливої суті назві своєї епопеї. Закінчуячи «Передмову», Бальзак зізнавався, що «великий розмах плану, який охоплює одночасно історію і критику суспільства, аналіз його недоліків і обговорення його засад дозволяє, як мені здається, дати йому назву «Людська комедія»... Чи правильна вона? Це вирішить читач...».

Еміль Золя, оцінюючи творчу спадщину митця, зазначав: «Ми бачимо перед собою мовби вавилонську вежу, яку архітектор не встиг і не міг встигнути добудувати... і навіть у далекому майбутньому, якщо якийсь страшний ураган змете будівлю, то уламки великої вежі утворять на землі таку гору, що жоден народ не пройде повз неї, не зауваживши: «Тут спочивають руїни цілого світу».

У «Передмові» Бальзак зізнавався: «Самим істориком повинно бути французьке суспільство, мені залишається бути його секретарем. Зображені характери, відбираючи головні події з життя суспільства, створюючи типи шляхом об'єднання окремих рис численних однорідних характерів, можливо, мені поталанило б написати історію, забути стількома істориками, – історію звичаїв».

Саме прагнення створити епопею було, вочевидь, закорінене як у романтичному уявленні Бальзака про художника – творця художнього всесвіту, так і в реалістичному прагненні якомога точніше і повніше відобразити дійсність у її розмаїтті.

Доречно зауважити, що творчість Оноре де Бальзака розвивалася під впливом французької (Рабле, Корнель, Мольєр) та англійської

(Стерн, Скотт, Байрон) літературних традицій. Крім того, він захоплювався працями філософів-містиків, зокрема шведського теософа Е. Сведенборга. Усе це сформувало підґрунтя для синтезу романтичних та реалістичних тенденцій у його прозі.

Одна з найхарактерніших рис письменника – тяжіння до науки, прагнення знайти в ній основу об'єктивного освоєння і відображення світу. У «Передмові» до «Людської комедії» Бальзак розкриває ідейний задум епопеї так: «Ідея цього твору народилася внаслідок порівняння людства з тваринним світом...». Перебуваючи під впливом ідеї відомого вченого Жоффруа Сент-Ілера про те, що розмаїття видів тварин у природі зумовлено своєрідністю середовища, у якому вони сформувалися, Бальзак був переконаний: аналогічна картина спостерігається і в людському суспільстві – розмаїття видів людей також цілком залежить від середовища, у якому вони існують, «адже суспільство створює з людини відповідно до середовища, де вона діє, стільки різних видів, скільки їх існує в тваринному світі». Саме на пізнанні внутрішніх, психологічних зв'язків індивідуальності і суспільної дійсності, динаміці їх взаємовпливу письменник і зосереджував у своїй творчості особливу увагу.

Незадоволення людиною змушувало Бальзака ретельно, наполегливо та об'єктивно вивчати французьке суспільство, щоб розкрити ті суспільно-історичні закономірності, які керували театром, ім'я якому – життя.

Після Липневої революції 1830 року відбувся грандіозний перерозподіл багатства. Життям захопили нові господари – банкери, комерсанти, підприємці. Великі гроші заробляли нечесним шляхом. Спекуляція, шахрайство, підробка документів, хабарництво – ось неповний перелік тих засобів, які застосовували у безжалісній боротьбі. Спостерігаючи буржуазну дійсність, Бальзак відкрив для себе те, що суспільство, проголосивши наріжним каменем життя особистості приватний інтерес, дало поштовх для вияву найгірших нахилів і пристрастей людської природи: егоїзму, корисливості, жадоби. Настав час занепаду моралі. Система цінностей руйнувалася просто у всіх перед очима. Суспільство, на думку митця, розпалося на окремі атоми – індивідууми, які прагнули власної вигоди і вели непримиренну виснажливу боротьбу між собою, сповідуючи жахливу релігію грошей. «У наш час гроші більшою мірою, ніж будь-коли, панують над законами, поняттями і звичаями», – писав Бальзак у «Ежені Грандє». Тож і в епопеї він намагається продемонструвати, як діє найголовніший закон світу – «кожен сам за себе».

Степан Цвейг, дослідник творчості Бальзака, відзначав: «Подібно до Наполеона, він змусив

увесь світ рухатися по орбіті Франції, центром якої є Париж». «Людська комедія» мала стати художнім дослідженням усієї соціальної дійсності його сучасності. Це всеохоплююча панорама людських долі, характерів, взаємостосунків, це пильне дослідження життя французького суспільства в період від Ватерлоо до революції 1848 року. Бальзак зазначав: «Мій труд має свою географію, свої сім'ї, свої краєвиди, інтер'єри, дійових осіб і факти, своє дворянство і буржуазію, своїх ремісників і селян, політиків і денді, свою армію – одним словом, увесь світ». Тож життя столиці й провінції, нових французьких капіталістів, бюрократії, повій, адвокатів, хитроці політиків, фінансові спекуляції – це та багато іншого знайшло відображення на сторінках його творів.

«Людська комедія» – яскравий приклад саморозвитку твору мистецтва, який ніколи не зменшує власної величини, а навпаки здобуває нову силу, що йде від Природи. Саме така могутня геніальна творчість Бальзака, котра набагато перевищує навіть особистість автора.

5. Перевірка отриманих результатів. Оригіновний варіант оформлення таблиці

Ідейний задум «Людської комедії» Оноре де Бальзака

Тема	Влада грошей над людьми, людські пристрасті
Мета	Показати широку панораму життя Франції; з'ясувати закономірність сучасної автору дійсності, процес формування людини під впливом середовища, що діє на засадах закону егоїзму
Жанр	Епопея
Місце і час дії	Париж і його передмістя, XIX століття
Герої	Вищий світ, художники, комерсанти, банкери, священики, куртизанки, військові, політики і т. п.
Принципи побудови	Взаємодія різних частин циклу, принцип циклічності, техніка перехідних персонажів (більшість персонажів переходятять із одного твору в інший)
Висновок	Людина – володар своєї долі. Незважаючи на вплив суспільства, вона сама обирає життєвий шлях

6. Літературознавче дослідження. Робота з текстом рукописів.

Завдання для групи 1. На основі самостійно прочитаного уривку схематично зобразити архітектоніку епопеї «Людська комедія».

Уривок з передмови до «Людської комедії»

Це нелегка праця – змалювати дві-три тисячі людей, що чимось відрізняються на тлі своєї епохи, бо приблизно стільки набереться в кінцевому підсумку типів, які представляють кожне покоління, і «Людська комедія» вмістить у собі їх усіх. Така кількість облич, характерів, така безліч долі потребувала певних рамок – і хай вибачають мені за цей вислів – галерей. Звідси природно виникають уже відомі читачам розділи моєго великого твору: сцени життя приватного, провінційного, паризького, політичного, военного і сільського. По цих шістьох розділах усі мої етюди про звичаї, які становлять загальну історію суспільства, де зібрано всі події та діяння, як висловилися б наші предки. Кожний із шістьох розділів відповідає одній з головних думок. Кожний має свій смисл, своє значення і вміщує в собі певний період людського життя. «Сцени приватного життя» зображують дитинство, юність і властиві цьому віку помилки... «Сцени провінційного життя» пропонують пристрасті в їхньому зрілому віці, описуючи розрахунки, інтереси й амбіції. У «Сценах паризького життя» змальовано картину вподобань, пороків і невгамовних виявів життя, спричинених звичаями, що процвітають у столиці, де водночас можна зустріти і неповторне добро, і неповторне зло...

Описавши в цих трьох розділах життя суспільства, я хотів показати і життя людей виняткових, у якому, проте, відображаються інтереси багатьох або й усіх – тобто йдеться про життя, що тече ніби не в загальному річищі. Звідси виникли «Сцени політичного життя». Завершивши цю грандіозну картину Суспільства, я потім думаю показати його в стані найвищого напруження, коли воно виходить за звичні межі свого існування – коли захищається від ворожої навали або вирушає в завойовницькі походи. Звідси «Сцени военного життя» – поки що найменш повний розділ моєї праці... Нарешті «Сцени сільського життя» – це ніби вечір довгого дня, якщо читач зустріне найчистіші характери, і буде показано, як треба втілювати в життя високі принципи порядку, політики і моралі.

Над цією основою я збираюся надбудувати «Філософські етюди», другу частину свого великого твору, де буде описано рушійні сили усіх суспільних явищ, де знайдуть своє пояснення шалені пороки, думки та почуття... «Шагренева шкіра» ... сполучає «Етюди про звичаї» з «Філософськими етюдами».

Ще вище стоятимуть «Аналітичні етюди», про які я поки що нічого не скажу, бо з них надруковано тільки один – «Фізіологія шлюбу».

**Схема архітектоніки епопеї
«Людська комедія»**

Завдання для групи 2. На основі самостійно прочитаного уривку заповнити блок-схему архітектоніки епопеї «Людська комедія».

**Уривок із листа
О. де Бальзака до Е. Ганської
від 26 травня 1834 року**

У «Етюдах про звичай» зображені всі соціальні явища. Мій твір має увібрати в себе всі типи людей, всі суспільні стани, він повинен втілити всі соціальні зрушенні так, щоб жодна життєва ситуація, жодна особа, жоден характер, жодна професія не були забутими. Коли все це здійсниться, історія людського серця виявиться відстеженою крок за кроком, історія суспільства всебічно змальована, – фундамент твору буде закладено. Тут не знайдуть собі місця вигадані факти, я зображені лише те, що відбувається скрізь.

Тоді з'явиться другий «ярус» – «Філософські етюди», бо після наслідків потрібно показати причини. Я змалюю в «Етюдах про звичай» гру почуттів і плин життя. У «Філософських етюдах» я поясню, у чому полягає життя, умови, поза якими не можуть існувати ні суспільство, ні людина; і після того, як я огляну суспільство, щоб його змалювати, я займусь його оглядом, щоб оголосити йому вирок. Отже, в «Етюдах про звичай» вміщено типізовані індивідуальності, у «Філософських етюдах» – індивідуалізовані типи. Я всьому надам життя: типу, індивідуалізуючи його, індивіду, типізуючи його. Згодом, після наслідків і причин настане черга «Аналітичних етюдів» (до складу яких входить «Фізіологія шлюбу»), бо спочатку мають бути визначені витоки речей. Звичай – це спектакль, причини – куліси і механізм сцени. Початки – це автор, він, немов пружина, стикається і ущільнюється. Якщо для «Етюдів про звичай» потрібно 23 томи, то для «Філософських етюдів» – лише 9.

Отже, людина, суспільство, людство будуть без повторень зображені, розглянуті та осуджені у творі, що стане чимось на зразок «Тисячі і одної ночі» Заходу».

7. Презентація отриманих результатів.

8. Висновок. Структура «Людської комедії» вирізняється гармонійністю частин: усі романі, повісті та оповідання автор згрупував за трьома розділами: «Етюди про звичай» (найвагоміша частина епопеї, яка містить 72 твори), «Фізіологічні етюди» і «Аналітичні етюди».

«Етюди про звичай» розділені на шість сцен: «Сцени приватного життя», «Сцени провінційного життя», «Сцени паризького життя», «Сцени політичного життя», «Сцени військового життя», «Сцени сільського життя».

**Блок-схема архітектоніки
«Людської комедії»**

Частини епопеї	Назва творів	Задумано	Реалізовано	Задум
«Аналітичні етюди»	«Фізіологія шлюбу» «Дрібні негаради	9 томів (5 романів)	2	Винести вирок суспільству
«Філософські етюди»	«Шагренева шкіра» «Невідомий шедевр» «Еліксир довголіття»	15 томів (27 творів)	22	З'ясувати, у чому полягає сутність життя
«Етюди про звичай»: сцени з паризького життя	«Розкіш і злідні куртизанок» «Цезар Біротто»			
сцени з провінційного життя	«Євгенія Гранде» «Втрачені ілюзії»			
сцени з приватного життя	«Гобсек» «Батько Горю» «Тридцятирічна жінка»	23 томи (111 творів)	72	Зобразити усі соціальні явища, гру почуттів і плин життя
сцени з військового життя	«Шуани»			
сцени з політичного життя	«Темна справа»			
сцени з сільського життя	«Селяни» «Сільський лікар»			

9. Виступи учнів-літературознавців.

- Техніка перехідних персонажів.
- Історія написання повісті «Гобсек».

Основний зміст виступів

Техніка перехідних персонажів. «Людська комедія» узагальнює всю творчу діяльність Бальзака. Це не лише зібрання творів, а панорама життя. Це епос сучасності з усіма її персонажами і подіями.

Думка про створення єдиної системи творів, яка могла б реалізувати прагнення письменника змалювати широку панораму життя Франції XIX століття, виникла у Бальзака в 1833 році. Так розпочалася «Людська комедія» з персонажами, що переходили з роману в роман і були в різних творах то головними, то другорядними. За задумом Бальзака, у «Людській комедії» повинно діяти «не менше тисячі різних людей».

Працюючи по 12–14 годин на добу, письменник створив 96 творів (із 120 запланованих), пов'язаних між собою, у яких жило і діяло понад дві тисячі персонажів. Таким чином, перед нами постає величезна панорама усієї Франції часів первісного накопичення капіталу. Ми бачимо величезний живий організм, який перебуває у постійному русі.

Відчуття постійного руху і єдності, синтетичності картини виникає завдяки персонажам, що повертаються («наскрізні персонажі»). Тож зазвичай історія бальзаківських герой не закінчується з фіналом того чи іншого твору. Наприклад, Люсієн Шардон уперше згадується у «Втрачених ілюзіях», де він намагається підкорити Париж, а у «Бліску і зліднях куртизанок» він, уже підкорений Парижем, перетворив на покірливе знаряддя диявольського честолюбства абата Вотрена (він же Жак Коллен – видатний злочинець у «Наполеоні катаргі», він же іспанський абат Карлос Еррера – ще один наскрізний персонаж). Жак Коллен під різними іменами діє в романах «Батько Горіо» (1834–1835), «Втрачені ілюзії» (1837–1843), «Бліск і злідні куртизанок» (1838–1847), у п'єсі «Вотрен».

Імена геройів повісті «Гобсек» також зустрічаються в інших творах, наприклад:

- Гобсек – у «Батько Горіо», «Цезар Бірото», «Чиновники», «Весільний контракт»;
- Дервіль – у «Батько Горіо», «Полковник Шабере», «Розкіш та злідні куртизанок», «Темна справа».

Максим де Трай, члени сім'ї графа де Ресто, віконtesи де Гранльє також продовжують жити в наступних романах чи повістях «Людської комедії», і у читача виникає враження про відсутність крапок у кінці окремих романів.

Історія написання повісті «Гобсек». Цікава історія створення повісті «Гобсек». Спочатку письменник написав нарис «Лихвар», який було опубліковано на сторінках журналу «Мода» у лютому 1830 року. А вже в кінці цього ж року вмістив цей нарис у повість про аристократів «Небезпека розбещеності», у якій основну увагу приділив сім'ї де Ресто. У цій редакції більше йшлося про сімейну драму графині, яку занапастила пристрасть до марнотратника-коханця та її спроби невдалої афери з родинними коштовностями. А ось Гобсек замальовувався як людина, що допомагає вибратися із скрутного становища.

Так, лихвар навіть розчулився. Побачивши у бідної Фанні Мальво хрестик та миртову гілочку біля ліжка, він не лише пробачає їй борг, що ставить тисячу франків, а й дарує коштовний камінь. Гобсек щиро допомагає адвокатові Дервілю, рятує сім'ю графа де Ресто від розорення (Ернест де Ресто отримує спадщину із рук лихваря).

Графіння де Гранльє добуває для лихваря титул барона, через що Гобсек відмовляється від свого ремесла, щиро кається у гріхах минулого, стає добропорядним і навіть збирається пробачити усі борги своїм клієнтам. До речі, наприкінці повісті він навіть стає депутатом.

Через п'ять років Бальзак знову повертається до цього твору. Дія повісті відбувається взимку 1829–1830 років. Це Франція напередодні Липневої буржуазної революції 1830 року. Тож не дивно, що на першому плані зображене образ Гобсека, позбавленого багатьох добросередніх рис. Але назва «Батечко Гобсек» (1935 рік) і розташування у «Сценах паризького життя» звужувало значення та ідейну спрямованість твору.

За задумом письменника, повість «Гобсек» мала бстати побутовою замальовкою, проте, як завжди у Бальзака, – це не лише історія одного скнари, а й дослідження явищ, діагностика хвороби суспільства, стосунки в якому вимірюються грошима. Твір про лихваря-живоїда набуває широкого, узагальнювального значення. У 1848 році повість отримала назву «Гобсек» і увійшла до «Сцен приватного життя». Це дало змогу Бальзаку органічно пов'язати її з романом «Батько Горіо».

V. Підбиття підсумків. Перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу.

1. Вікторина.

1. У якому місті народився Бальзак? (У м. Турі.)
2. Яке прізвище мав би успадкувати Бальзак від дідуся-сеянина? (Бальса.)
3. Де здобув освіту Бальзак? (Вандомський коледж; Паризька школа права.)
4. Яку професію мав обрати Бальзак за сподіваннями батька? (Батько сподівався, що син стане юристом.)
5. Хто стала обраницею Бальзака? (Польська аристократка Евеліна Ганська.)
6. Коли і за якої нагоди Бальзак відвідав Україну? (За запрошенням Евеліни Ганської Бальзакдвічі відвідав Україну – у 1847–1848 і 1848–1850 роках.)
7. З якою історичною подією життя Франції пов'язаний етап творчої зрілості письменника? (Липнева революція.)
8. Скільки романів та повістей об'єднані воєдино «Людська комедія» Бальзака? (96 творів.)

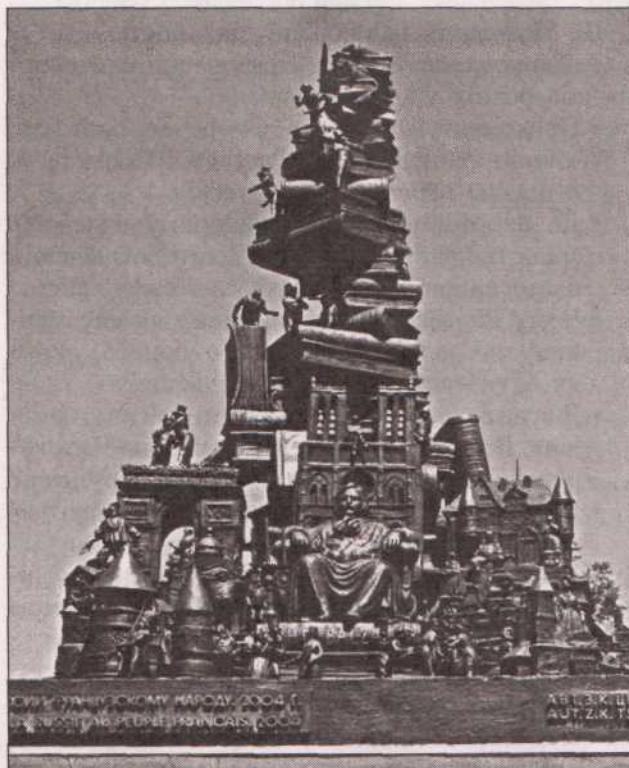
9. Як називав О. де Бальзак «Людську комедію»? (*«Книга про Францію XIX століття».*)
10. Із скількох частин складається «Людська комедія»? (*Із 3 частин.*)
11. Який головний задум «Людської комедії»? (*Дати панораму життя французького суспільства XIX століття.*)
12. Як відгукувався про Бальзака шанувальник його творчості В. Гюго? (*«Бальзак був найпершим з-поміж великих, найкращим з-поміж выбраних.»*)

2. Евристична бесіда.

- О. де Бальзака часто називали «доктором соціальних наук», а сам він вважав себе «секретарем французького суспільства». Яку ж мету мав Бальзак, створюючи «Людську комедію»?
- Яким чином задум і структура твору «знаїшли один одного»?
- Чому «Людську комедію» називають епосом?
- «Гроші – ultima ratio mundi (останній закон світу)», – неодноразово вустами своїх геройв проголошував Бальзак у творах «Людської комедії». Чому ця тема стала наскрізною у творчості митця?

3. Споглядання світу краси.

Усний мікрофон. Учні висловлюють особисті враження.

Пам'ятник О. де Бальзаку та «Людській комедії» у м. Агда (Франція), 2004 р. Арх. З. Церетелі

Коментар учителя. На березі Середземного моря у м. Агді на площі перед Палацом Кон-

гресу в 2004 році відкрито пам'ятник автору епопеї «Людська комедія» Оноре де Бальзаку. Автор пам'ятника – Зураб Церетелі – вважав, що цей скульптурний портрет письменника – це пам'ятник не лише Бальзаку, а й великій епосі, французькому народу, котрі подарували нам генія всесвітньої літератури. Цей пам'ятник уособлює в собі багатогранний синтезований воєдино образ письменника, його творчості в цілому та літературних геройв, кожен із яких мав свій прототип французького суспільства XIX століття.

Якщо пам'ятник розглядати з різних ракурсів, то щоразу відкриєш для себе щось нове в цій монументальній споруді: це і бронзова історична книжка, на сторінках якої навіки втілилися у металі людські пристрасті і чесноти, краса і потворність, велич духу і ницість вчинків, і велич творчого духу, любов і прихильність як до Оноре де Бальзака, так і до величної, прекрасної, вільної Франції.

Пам'ятник Церетелі пробуджує асоціації із життєвим і творчим шляхом Оноре де Бальзака. Скульптура складається із фундаменту та трьох ярусів, що височують один над одним. Вони символізують три частини «Людської комедії»: «Етюди про звичай», «Філософські етюди» та «Аналітичні етюди».

У центрі піраміди – сам письменник. Руки його розведені, ніби він хоче обійти цілий світ, привернути увагу до своєї геніальної «Людської комедії». Поряд – книжки, іх герої, шпилі тогчасних будівель. Погляд скульптурної статуї Бальзака спрямований на нас. Він, ніби рентгенівським промінням, пронизує душу, спонукає до роздумів.

«Людська комедія» посіла в історії світової літератури величезне місце. Цей грандіозний літературний твір вражав і сучасників Бальзака, і продовжує вражати митців, літературознавців, пересічних читачів сьогодення.

Бальзак був не просто «секретарем французького суспільства», а суворим критиком і моралістом, який закликав людство зупинитися в безглаздій гонитві за насолодою й обмежити свій егоїзм.

Він не робить прямих висновків, не дає порад чи настанов. Читач сам має зробити висновок, визначити для себе пріоритети життєвих цінностей. Адже доля кожного залежить від вибору конкретної особистості.

VI. Домашнє завдання.

1. Прочитати повість Бальзака «Гобсек».
2. Виписати цитати до образу Гобсека, 5 висловлювань, що відображають філософські принципи його життєвої позиції.
3. Підготувати повідомлення про образ скучого у світовій літературі.

ПОВІСТЬ ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАКА «ГОБСЕК»

ПРОБЛЕМАТИКА, ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЦІЇ, НЕОДНОЗНАЧНІСТЬ ПОСТАТІ ЛИХВАРЯ ГОБСЕКА. ЗОБРАЖЕННЯ ВЛАДИ ЗОЛОТА ЯК РУЙНІВНОЇ СИЛИ. ПРОБЛЕМА УЯВНИХ І СПРАВЖНІХ ЦІННОСТЕЙ

УРОКИ 3–4

Мета:

- увести учнів у творчу лабораторію письменника; з'ясувати проблематику повісті, зосередивши увагу на розкритті справжніх та уявних життєвих цінностей, влади золота як руйнівної сили; дослідити основні прийоми, використані письменником для зображення образу Гобсека, глибинну суть його характеру, вплив соціуму на формування особистості героя твору, його соціально-історичну зумовленість;
- формувати навички аналізу літературного персонажа, аналітичного мислення, вміння орієнтуватися в літературному масиві та добирати з нього необхідний матеріал для аргументації власних суджень; розвивати творчі здібності, культуру мовлення;
- виховувати широту мислення, зорієнтовати сучасну молодь на вибір істинних цінностей, активної життєвої позиції, вироблення імунітету зневаги до скупості та марнославства.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Форма проведення: літературознавче дослідження.

Методи та прийоми організації навчальної діяльності:

- повідомлення учнів (випереджувальні завдання);
- експрес-опитування (вікторина, літературна гра);
- евристична бесіда;
- робота з художнім текстом;
- проблемно-пошукові завдання;
- складання логічної схеми;
- творчі розвивальні ігри.

Обладнання: портрети письменників світової класики та їх твори (Ж. Б. Мольєр «Скупий», О. де Бальзак «Гобсек», Е. Гофман «Крихітка Цахес», Ч. Діккенс «Пригоди Олівера Твіста», О. Пушкін «Скупий лицар», М. Гоголь «Мертві душі», І. Карпенко-Карий «Хазяїн», М. Кропивницький «Глітай, або Павук»); ілюстрації до творів; асоціативні малюнки учнів; презентація.

Хід уроку

Що таке цинік?

Людина, яка знає всьому ціну,
але не знає цінностей.

О. Уайлд

Під купою грошей може бути
похоронена людська душа.

Н. Готорн

О. де Бальзак. Рис. А. Летова

I. Оголошення теми та мети.

II. Мотивація навчальної діяльності.

1. Евристична бесіда. Повторення вивченого на попередніх уроках матеріалу.

- Прокоментуйте вислів Оноре де Бальзака: «Якщо вибирати між Фаустом і Прометеєм, я віддаю перевагу Прометеєві».
- До якого літературного напряму належить зріла творчість Бальзака? Дайте визначення цього напряму, назвіть його головні риси.
- Чому Бальзак вважав, що йому як письменнику не залишається нічого іншого, окрім як бути «секретарем» суспільства?
- Данте назвав свій твір «Божественна комедія», Бальзак – «Людська комедія». Чим керувалися письменники під час вибору назв?
- Розкажіть про історію створення та архітектоніку «Людської комедії».
- З'єднайте назву твору з відповідним розділом («етюдом»), до складу якого, за задумом Бальзака, вони увійшли:

«Фізіологія шлюбу»

«Селяни»

«Шагренева шкіра»

«Гобсек»

«Ежені Гранде»

«Батько Горіо»

«Розкоші і злідні

куртизанок»

«Етюди про звичаї»

«Філософські етюди»

«Аналітичні етюди»

ІІІ. Актуалізація опорних знань і вмінь.

1. Гронування.

Художньому світові О. де Бальзака притаманні такі особливості:

- зображення не індивідуальностей, а соціальних, психологічних чи будь-яких інших типів, людських характерів;
- увага до буденого життя та дрібниць побуту;
- головний засіб змалювання типів – гротескне підкорення звичайних властивостей певній домінантній рисі, як наслідок – розмаїття персонажів, котрими володіє єдина пристрасть, ідея, думка, яка часто «матеріалізується». Навколо таких героїв зазвичай і концентруються сюжет твору та інші його персонажі;
- визначальна роль середовища, у якому формується особистість; увага до соціальної зумовленості явищ дійсності та людських характерів;
- лейтмотивні теми – влада грошей та втрата ілюзій;
- розлогі описи матеріального світу (портретів, інтер'єрів тощо); майстерне володіння художніми деталями;
- використання різноманітних стилів мовлення (наукового, ділового тощо) для зображення різних соціальних типів.

2. Словникова робота.

З'ясувати значення понять: повість, сюжетні елементи (пролог, експозиція, зав'язка дії, кульминація, розв'язка, епілог), прийоми створення художнього образу персонажа.

3. Робота з епіграфом до заняття.

Термінологічний мінімум.

Цинізм – груба відвертість, безсоро місті, не-дбале ставлення до визнаних цінностей.

ІV. Сприйняття навчального матеріалу.

1. **Повідомлення учнів** на тему «Образ скучого у творах світової літератури» на прикладі таких творів, як: Ж. Б. Мольєр «Скупий», О. де Бальзак «Гобсек», Е. Гофман «Крихітка Цахес», Ч. Діккенс «Пригоди Олівера Твіста», О. Пушкін «Скупий лицар», М. Гоголь «Мертві душі», І. Карпенко-Карий «Хазяїн», М. Кропивницький «Глітай, або Павук».

Висновок. Образ скнари досить поширений у літературі ХІХ століття, тому провідна тема у творчості письменників – це викриття влади золота та грошей над людиною, влади, що спотворює, розбещує людську душу, розлучає закоханих, робить ворогами батьків і дітей, штовхає на зраду, підступ, злочин, впливає на деформоване сприймання суспільною свідомістю одівічних моральних цінностей, зокрема любові до близького, співпереживання, чуйності, вірності.

2. **Експрес-опитування.** Літературна гра «Впізнай героя».

1. «І життя його текло так само безшлесно, як ото сиплетися пісок у старовинному пісочному годиннику. Іноді його жертви обурювались, кричали в нестямі – а тоді раптом западала мертвітиша, наче в кухні, коли там ріжуть качку. Надвечір людина-вексель перетворювалась на звичайну людину, а зливок металу в його грудях ставав людським серцем». (*Гобсек*.)

2. «...молода дівчина, вдягнена просто, але з вишуканістю парижанки: в неї була граціозна голівка, свіже личко, привітний погляд; красиво зачесане каштанове волосся..., прикриваючи скроні, надавало якогось витонченого виразу її блакитним очам, чистим, наче кришталем». (*Фанні Мальво*.)

3. «Через три місяці я став стряпчим. А незабаром мені пощастило... виграти справу про повернення... угідь. Той успіх зробив мене відомим». (*Дервіль*.)

4. «У поспіху вона тільки накинула на голі плечі кашемірову шаль і куталася в неї так уміло, що під шаллю легко вгадувалися форми її прегарного тіла...» (*Анастазі де Ресто*.)

5. «...створіння дивовижне, на все придатне і ні до чого не здатне, суб'єкт, який розбуджує в людях страх і зневагу, всезнайка і цілковитий наук, готовий зробити добре діло і вчинити злочин, іноді – втілення самої підлоти, іноді – уособлення благородства, відчайдух, більше заляканій багнюкою, аніж заплямований кров'ю, людина, яку можуть гризти турботи, але не закони совісті, і яка більше турбується про своє травлення, ніж про духовні потреби, натура зовні пристрасна, а в середині холодно, як лід». (*Максим де Трай*.)

6. «...усі людські пристрасті, розпалені зіткненнями інтересів у вашому нинішньому суспільстві, проходять переді мною, і я влаштовую огляд, а сам живу спокійно. Тобто вашу наукову допитливість, своєрідну боротьбу, у якій людина завжди зазнає поразки, я замінюю вивченням усіх потаємних пружин, що рухають людство». (*Гобсек*.)

7. «Яке видовище постало перед нашими очима! У кімнаті був справжній погром... (?) стояла посеред розкиданого повсюди одягу небіжчика, паперів, зібраного жужмом ганчір'я і розгублено дивилася на нас блискучими очима, розпатлана, з виразом розпачу на обличчі». (*Графіня де Ресто*.)

8. «Зморшки його жовтого лоба зберігали таємниці життєвих випробувань, раптових жахливих подій, несподіваних удач, романтичних пригод, незмірних радощів, голодних днів, розтоптаного кохання, нажитого, втраченого і віднайденого безлічі випадків, коли життя його було в небезпеці й урятуватися цастило тільки завдяки миттєвим, рішучим заходам, які віправдовувала необхідність». (*Гобсек*.)

9. «Чоловік років тридцяти п'яти... одягнений досить просто, гість скидався на покійного герцога Рішельє... Він мав вельможну поставу...» (*Граф де Ресто*)

10. Ця пані «багатством і знатністю роду була одна з найвпливовіших дам Сен-Жерменського передмістя». (*Віконтеса де Гранльє*)

11. «Молодий граф обожнює її і підтримує з синівською відданістю, вартої найбільшої похвали; так само піклується він про свого брата й сестру. Та яка б чудова не була його поведінка... жодна порядна родина не наважиться довірити майбутнє і достаток своєї доночки». (*Юний Ресто*)

12. «Людина неабиякої чесності, освічена, скромна і добре вихована... Своїм поводженням щодо пані де Гранльє він здобув пошану і клієнтуру в найкращих будинках Сен-Жерменського передмістя». (*Адвокат Дервіль*)

13. «Графу Ернестові треба бути дуже багатим, щоб наша родина захотіла породичатися з його матір'ю. Не забувайте, що мій син рано чи пізно стане герцогом... (?) і об'єднає статки двох відгалужень нашого роду. Я хочу, щоб він мав зятя собі до пари». (*Віконтеса де Гранльє*)

14. «Два місяці лежав... в постелі, сам-один у спальні, змирившись зі своєю долею. Смертельна хвороба невблаганно підточувала його тіло й розум. У нього з'явилися химери, що часто виникають у хворих і здаються не поясненими – він забороняв прибирати у своїй кімнаті, відмовлявся від будь-яких послуг, навіть не дозволяв стелити собі постіль». (*Граф де Ресто*)

Система образів.

За логічною схемою розкрийте систему образів повісті «Гобсек». Назвіть головних та другорядних персонажів.

Проблемні питання

- Поясніть роль сцен, пов'язаних із салоном де Гранльє.
- Чому віконтеса де Гранльє була проти зближення своєї доночки Каміли з молодим графом де Ресто?
- Чому про історію життя лихваря розповідає саме адвокат Дервіль?

4. Експрес-опитування. Літературна вікторина.

- На якій вулиці жив Гобсек? (*Гре.*)
- Що в перекладі з французької означає ім'я Гобсек? (*Гра двох слів; дослівно – «суха горлянка».*)
- Яка думка була нестерпною для Гобсека? (*Що хтось може заволодіти його багатством.*)
- У чому, на думку Гобсека, полягає сенс щастя? (*«Щастя або в сильних емоціях, які підточують наше життя, або в розмірених заняттях, які перетворюють його на щось подібне до чудово настроєного англійського механізму».*)
- Що, на думку Гобсека, потрібно обов'язково мати з усіх земних благ? (*Золото.*)
- Чим, на думку Гобсека, є людське «я»? (*Марнославством.*)
- З чим порівнює себе Гобсек, коли говорить, що він невблаганий? (*З привидом помсти, докором сумління.*)
- Чому Гобсек полюбляв залишати у будинках багатіїв на килимах брудні сліди? (*Не з дріб'язкового самолюбства, а щоб дати їм відчути пазуристу лапу Невідворотності.*)
- На яку особу перш за все Гобсек подав би до суду, замість якогось іншого боржника? (*На короля.*)
- Що, на думку Гобсека, є основою нового суспільного ладу? (*Влада і втіха.*)
- Що, на переконання Гобсека, є найкращими агентами поліції? (*Пороки, розчарування, помста.*)
- Кому адресовані слова Гобсека: «Щоб пролити свою кров, хлопче, треба мати її, а у тебе в жилах багно замість крові». (*Максиму де Траю.*)
- Де ховав золото смертельно хворий Гобсек? (*У каміні під попелом.*)
- Яким було ставлення Гобсека до релігії? (*Байдужим.*)
- Що в перекладі означає девіз на гербі Ресто: «*Pes tuta*»? (*Надійність.*)
- Кому заповів Гобсек своє багатство? (*Дочці своєї племінниці на прізвисько Змійка.*)
- Які заходи застосував Гобсек, щоб здобути багатство? (*«Він перепробував усі заходи, щоб здобути багатство».*)

5. Неоднозначність постаті лихваря Гобсека. Проблемні питання

- Які ж людські якості втрачаються і народжуються в жадобі до збагачення?
- Чим є людина, котра потрапила в оману уявних цінностей?

Робота у групах. Колектив треба розділити на невеликі творчі групи (по 3–4 особи), кожна з яких отримує від учителя картку із завданням (бажано врахувати творчі нахили молоді та рівень літературознавчої компетентності). Час виконання завдань становить 5 хвилин. Після

чого проводиться презентація отриманих результатів із подальшим колективним обговоренням, а також складаються асоціативне «Гроно» (позитивні та негативні риси характеру Гобсека) та схеми «Деградація особистості Гобсека».

Картка 1. Біографія

Завдання. Читачу відомі лише окремі моменти з біографії Гобсека, проте за деталями можна реконструювати весь його життєвий шлях, відтворити чинники, які вплинули на формування характеру героя і його погляди. Яким же воно було? Від імені Гобсека напишіть автобіографію.

Картка 2. Психологічне дослідження

Завдання. Дервіль зазначав, що в Гобсекові живуть дві істоти – «скнара і філософ, ища істота і прекрасна». Дослідіть, які риси характеру притаманні Гобсеку. Отримані результати оформіть у вигляді таблиці.

Риси характеру Гобсека (негативні чи позитивні)	Цитата	Оцінка рис характеру		
		Гобсек (самохарактеристика)	Інші персонажі	Читач

Картка 3. Портретисти

Завдання. Зчитайте із тексту опис зовнішності Гобсека. Зверніть увагу на деталі портрета Гобсека: волосся, риси обличчя, очі, ніс, голос. Які порівняння використовує Бальзак, описуючи лихваря? Яке іх художнє значення?

Створіть свій портрет персонажа. На яких портретних деталях характеру персонажа ви б зосередили увагу? Відповідь аргументуйте.

Картка 4. Ілюстратори

Завдання. Знайдіть у тексті приклади використання деталей побуту як засобу проникнення у внутрішній світ героя. Зчитайте описи помешкання Гобсека. Як інтер'єр характеризує Гобсека?

Презентуйте свої ілюстрації до твору.

Картка 5. Журналісти

Завдання. Візьміть інтер'ю у Гобсека, зосередивши увагу на таких питаннях:

- Чи задоволений Гобсек власним життям?
- Чи існують для нього такі почуття, як співпереживання, вдячність, доброта, любов до близького, рідна кров?
- Яке його ставлення до релігії, моральних чеснот?

Картка 6. Адвокати

Завдання. Створіть буквений портрет головного персонажа повісті О. де Бальзака «Гобсек».

До кожної букви імені запишіть притаманні риси характеру персонажа (позитивні чи негативні).

Позитивні риси		Негативні риси
Гострий розум, «голландець, вартий пензля Рембрандта»	Г	Геній накопичення
Ощадливість	О	Обмеженість
Благородство	Б	Безсрідечність, байдужість
Самовладання	С	Скупість
Енергійність, економність	Е	Егоїст
Комерційний досвід	К	Кам'яна душа

Доведіть, що лихварю від природи були притаманні людські почуття, проте через інстинкт самозбереження суспільні обставини змусили Гобсека знищити їх у собі.

Картка 7. Ритори

Завдання. Знайдіть у повісті Бальзака цитати, які підтверджують, що золото має велику владу над людьми. Від імені Гобсека висловіть монолог-промову основних положень філософії лихваря.

Картка 8. Лексикографи

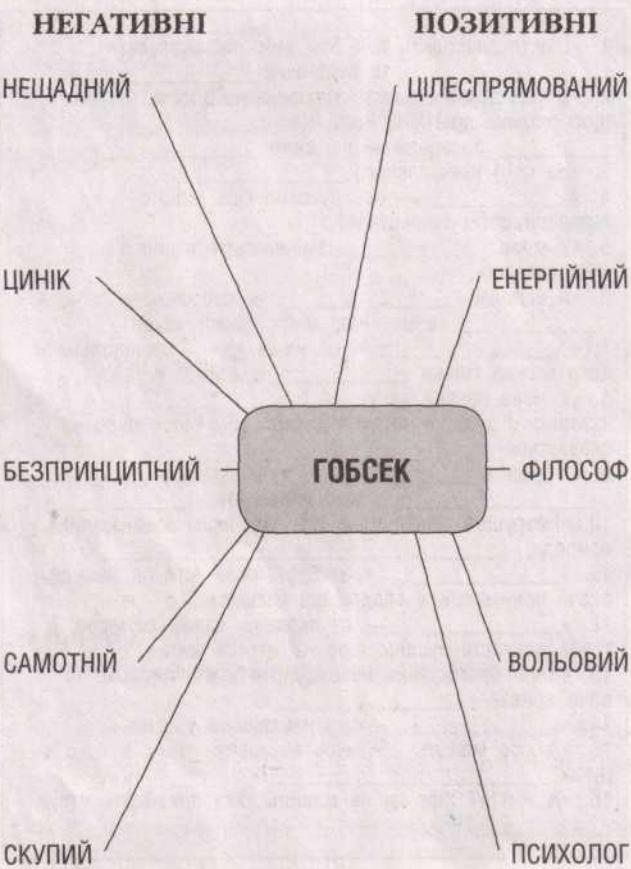
Завдання. Доповніть цитати із повісті Бальзака «Гобсек», які можна вважати крилатими висловами. Прокоментуйте їх.

1. «Щастя знаходить той, хто вміє застосовувати за будь-яких _____».
2. «З усіх земних благ є тільки одне досить надійне, щоб людина прагнула його. Це — _____. У зосередженні всі сили _____».
3. «На світі немає нічого _____. _____».
4. «_____ — ось духовна суть усього теперішнього суспільства».
5. «У мене _____ змінюються згідно з обставинами».
6. «Я володію _____, не стомлюючи себе, а _____ не має наді мною ніякої влади».
7. «_____ — це наше «Я». А задовільнити його можна тільки _____».
8. «У мене погляд як у _____, я засираю у душі, я читаю у серцях. Від мене ніщо не сковатьсяся».
9. «Я досить _____, щоб купувати _____, щоб управляти _____».
10. «Незрушне тільки одне почуття, яким нас наділила природа, — _____».
11. «_____ — це борг, який діти не завжди охоче приймають у спадок від батьків».
12. «_____ — це складне, важке ремесло, і треба докласти зусиль, щоб навчитися жити».
13. «Коли благодіяння не шкодить благодійникам, то вони вбиває _____».
14. «_____ — наш найкращий учитель».
15. «А хіба можуть у чомусь відмовити тому, в кого в руках _____?»
16. «А життя? Хіба це не машина, яку приводять у рух _____?»

Висновки

- У ньому живуть дві істоти: скнара і філософ, істота ница та мисляча.
- Гобсек самотній. Живучи в людському суспільстві, він водночас ненавидить і уникне навіть рідних.
- Гобсек розуміється на владі грошей над людьми, але сам не зміг протистояти їх згубному впливові. Лихвар подарував життя служінню цьому ідолу.
- Золото породжує закон егоїзму, особистої вигоди, що поширюється на всі сфери життя і затягує людину в свої тенета, гублячи її душу.
- Прямуючи до реалізації своєї життєвої мети – збагачення, він розгубив моральні цінності, які в ньому були. У фіналі твору ми бачимо деградовану постать – справжнього скнару, засліплениго своєю маніакальною пристрастю до накопичення багатства.
- Образ Гобсека, який уособлює силу і владу золота, актуальний і в наш час, оскільки він демонструє руйнівний вплив багатства на людську душу.
- Бальзак суворо та безжалісно засуджує жагу до накопичення і власне процес збагачення людини.

**Асоціативне гроно
РИСИ ХАРАКТЕРУ**

Схема «Деградація особистості Гобсека»**6. Компаративний аналіз образів повісті «Гобсек».**

Виразне читання уривку, у якому Гобсек висловлює свої життєві погляди про звичай парижан.

«Мікрофон». Висловлення думки про те, у чому лихвар має рацію.

Робота у групах. Творчо-розвивальні вправи. Завдання. Заповніть анкету від імені літературного героя та презентуйте її, зосередивши увагу на характеристиці способу життя зазначеного персонажа (Фанні Мальво, Анастазі де Ресто, адвокат Дервіль, Максим де Трай).

**Анкета літературного персонажа
повісті Оноре де Бальзака «Гобсек»**

Прізвище та ім'я _____

Вік _____ статъ _____

Соціальний статус _____

Опис помешкання _____

Рід заняття _____

Портретна характеристика _____

Особистісні риси характеру. Ставлення до:
родини _____

друзів та знайомих _____

релігії _____

суспільних норм _____

грошей _____

Життєві принципи _____

Оцінка іншими персонажами _____

Самооцінка _____

Які життєві обставини змусили звернутися за послугами до лихваря? _____

Життєві досягнення (втрати) _____

Пріоритетні життєві цінності _____

Чого прагнете отримати у дарунок від життя? _____

Якби доля дала вам другий шанс, що змінили б у своєму житті? _____

Висновок.

Соціальні портрети в повісті «Гобсек»

Оноре де Бальзак у повісті «Гобсек» знайомить читача з життям багатьох інших персонажів, наділяючи кожного чіткою не лише психологічною, а й соціальною характеристикою, тобто рисами, притаманними соціальним групам суспільства. У творі розгорнуто цілу низку соціальних портретів: аристократи різного гатунку – від респектабельної родовитої родини Гранльє до великосвітського гульвіси Максима де Трая, лихварі Жигонне та Вербруст, що ладні, як і Гобсек, поживитися там, де пахне смаленим, і нарешті, люди з народу – працьовита гризетка Фанні Мальво і виходець із буржуазної дрібноти Дервіль. Письменник симпатизує останнім, про що свідчить красномовне зіставлення: з одного боку – працьовита і чиста Фанні Мальво та її чоловік Дервіль, чесний трудівник, позбавлений дріб'язкових забобонів і фальшивого самолюбства, а з іншого – близьку ча красуня графиня Анастазі Ресто, яка розоряє свого чоловіка і дітей заради коханця – духовної потвори з ангельським обличчям.

Загалом історія родини Ресто ілюструє жахливу силу грошей, що знищують родинні зв'язки

і спонукають до злочинів. Наприклад, графіня, неначе злодійка, нишпорить у паперах щойно померлого чоловіка. Зазначимо, що звичай родини Ресто, на жаль, були типові для французького суспільства часів Реставрації.

Суворо та безжалісно засуджує Бальзак жагу до накопичення і власне процес збагачення людини. Ані Гобсеку, ані іншим персонажам повісті золото не дає щастя.

V. Підбиття підсумків. Оцінювання.

Творча мініатюра (на вибір).

- *Лист-відповідь літературному персонажу.* Гобсек у розмові з Дервілем висловив таку думку: «А хіба можуть відмовити в чомусь тому, в кого у руках мішок із золотом? Я досить багатий, щоб купувати совість людську... Чи не влада це? Що таке життя, як не машина, яку приводять у рух гроші?». Якою ж буде ваша відповідь?
- *Продовжте думку* Андре Моруа: «Бальзак не тільки один з кращих романтиків XIX століття. Він – і нині у цьому сходяться майже всі – найзначиміший серед них».

VI. Домашнє завдання.

1. Навівши аргументовані приклади з повісті Бальзака «Гобсек», дайте розгорнути відповідь (на вибір):

- Доведіть або спростуйте думку Гегеля: «Людина – це не що інше, як низка її вчинків».
- Що знищує людську особистість, робить з неї «векселя», «автомата», злодія, людину без душі та моральних принципів?
- Людина і суспільство: хто, кого і як формує?
- У чому, на вашу думку, полягає титанічний письменницький подвиг Бальзака.

2. Оберіть одну із запропонованих тем для творчої роботи. Випишіть у робочий зошит цитати з повісті Бальзака «Гобсек», вислови літературних критиків щодо оцінки творчості митця для розкриття обраної теми.

Теми для творчих робіт

- Чи зробило золото кого-небудь щасливим?
- Скільки гобсеків в одніменній повісті О. де Бальзака?
- Гобсек – філософ школи циніків.
- Метафоричний зміст назви повісті «Гобсек».
- Спосіб життя гобсеків-площкінів-пузирів.
- Ставлення Бальзака до Дервіля та Фанні Мальво (за повістю «Гобсек»).
- Чи такі вже згубні гроші? (Твір полемічного характеру.).
- Літературна версія майбутнього адвоката Дервіля.
- Цілісність творчого задуму та його реалізація в епопеї «Людська комедія».
- Як позбутися влади грошей? (Твір-роздум.)

- Актуальність творчої спадщини О. де Бальзака.
- Бальзаківські герої у нашому житті.
- Якщо золото – це Бог, то хто ж тоді Христос?
- Суперечливість образу головного героя повісті Бальзака «Гобсек».
- Проблема уявних та справжніх життєвих цінностей у повісті Бальзака «Гобсек».
- Філософія Гобсека – це шлях до краху, а не до щастя.

Додаток

Відповіді до картки 8

1. «Щастя знаходить той, хто вміє застосовувати свої здібності за будь-яких обставин».
2. «З усіх земних благ є тільки одне досить надійне, щоб людина прагнула його. Це – золото. У золоті зосереджені всі сили людства».
3. «На світі немає нічого постійного».
4. «Золото – ось духовна суть усього теперішнього суспільства».
5. «У мене принципи змінюються згідно з обставинами».
6. «Я володію світом, не стомлюючи себе, а світ не має наді мною ніякої влади».
7. «Марнославство – це наше «Я». А задовільнити його можна тільки золотом».
8. «У мене погляд як у Господа Бога, я зазираю у душі, я читаю у серцях. Від мене ніщо не скована».
9. «Я досить багатий, щоб купувати людську совість, щоб управляти міністрами».
10. «Незрушине тільки одне почуття, яким нас наділила природа, – інстинкт самозбереження».
11. «Вдячність – це борг, який діти не завжди охоче приймають у спадок від батьків».
12. «Життя – це складне, важке ремесло, і треба докласти зусиль, щоб навчитися жити».
13. «Коли благодіяння не шкодить благодійникові, то воно вбиває благодіяного».
14. «Нешастя – наш найкращий учитель».
15. «А хіба можуть у чомусь відмовити тому, в кого в руках мішок золота?»
16. «А життя? Хіба це не машина, яку приводять в рух гроші?»

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко К. П. Відтворити епоху в усій її повноті // Зарубіжна література в середніх навчальних закладах України. – 2000. – № 9. – С. 43–49.
2. Бальзак О. Передмова до «Людської комедії» // Оноре де Бальзак. Твори: в 10 т. – Т. 1. – К., 1989.
3. Буянова М. «І приніс їм вогонь...» // Зарубіжна література. – 1997. – № 6. – С. 19–22.
4. Висерова Л. В. Модульно-розвивальне навчання як засіб його індивідуалізації (На прикладі модульного циклу «Життя та творчість Оноре де Бальзака») // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2006. – № 9. – С. 48–52.
5. Затонський Д. В. Творець людської комедії // Оноре де Бальзак. Твори: в 10 т. – Т. 1. – К., 1989.
6. Єременко О. Влада золота та її філософія в повісті «Гобсек» // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1999. – № 5. – С. 23–25.
7. Колтакова Б. Г. Батько Горіо, Гобсек, а також Чичиков, Пузир та інші // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1997. – № 8. – С. 44–46.
8. Лобода О. П. Дзеркало правдиве і вічне. Компаративний аналіз повісті Бальзака «Гобсек» і драми Кропивницького «Глітай, або ж Павук» // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – № 6. – С. 31–33.
9. Логвін Г. П. Людська комедія... Індивідуалізм, егоїзм, прагнення до наживи // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1997. – № 8. – С. 41–44.
10. Наливайко Д. С. Оноре де Бальзак: Життя і творчість. – К., 1985.
11. Матвіїшин В. Г. Оноре де Бальзак і Україна // Зарубіжна література. – 2009. – № 2. – С. 2–6.
12. Моруа А. Прометей, или Жизнь Бальзака // Собрание сочинений в 6 т. – Т. 3. – М., 1992.
13. Панацановська Л. І. Гобсек – це не лише живоглот // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1999. – № 5. – С. 21–23.
14. Пастух Т. В. Використання проектної технології під час вивчення повісті О. де Бальзака «Гобсек» // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2006. – № 9. – С. 53–57.
15. Резник Р. О. «Человеческой комедии» и ее авторе // Оноре Бальзак. Произведения. – М., 1981.
16. Рибакова О. В. Раювання у світі буденних речей // Зарубіжна література. – 1997. – № 2. – С. 46–48.
17. Шалагінов Б. Трагікомедія пристрастей і безпристрасності (матеріали до вивчення повісті О. Бальзака «Гобсек») // Зарубіжна література. – 1996. – № 4. – С. 13–19.
18. Шахова К. Разрушение личности в буржуазном мире // Литература в школе. – 1989. – № 3. – С. 84–90.
19. Шуренок Т. Життя і творчість О. де Бальзака. Бальзак і Україна // Зарубіжна література. – 2003. – № 34. – С. 8–11.